

Józef Pawlik

MOTYWY WYBORU STUDIÓW W WYŻSZEJ SZKOLE NAUCZYCIELSKIEJ W KRAKOWIE

Wstęp - Problematyka badań

Badania nad czynnikami motywacyjnymi wyboru zawodu nauczycielskiego i odpowiedniego typu zakładu kształcenia nie stanowią nowego problemu w pedagogii. Dociekanie czynników motywacyjnych, ustalenie zakresu i stopnia ich oddziaływania na decyzję wyboru zawodu nauczycielskiego było przedmiotem wielu badań przeprowadzanych wśród młodzieży liceów pedagogicznych, słuchaczy i absolwentów studiów nauczycielskich oraz studentów Wyższych Szkół Pedagogicznych. Wraz z podniesieniem rangi zakładów kształcenia nauczycieli szkół podstawowych do stopnia szkoły wyższej /Wyższe Studium Nauczycielskie/ badania w tym zakresie stają się znów aktualne. Przybysza bowiem nowy czynnik motywacyjny - pierwszy, zawodowy stopień wykształcenia wyższego.

Nowa reforma zakładów kształcenia nauczycieli wysuwa potrzebę analizy warunków w jakich odbywa się dobór i selekcja kandydatów do nowej uczelni i zawodu nauczycielskiego. Podjęcie badań nad czynnikami motywacyjnymi wyboru tej uczelni i związanego z nią zawodu nauczycielskiego umożliwia uzyskanie materiałów dotyczących trzech problemów:

1. Kto podejmuje decyzje wyboru studiów w WSN?
2. Jakie motywy decydują o wyborze uczelni tego typu?
3. Które czynniki motywacyjne przyczyniają się do kształtowania pozytywnego stosunku do zawodu nauczycielskiego.

Badania, których wyniki prezentuje niniejsze opracowanie przeprowadzone zostały w pierwszym semestrze roku 1969/70 w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie na stopniu pierwszym tej uczelni - zawodowym - na siedmiu kierunkach studiów: geografii z przysposobieniem obronnym, filologii polskiej, filologii rosyjskiej, matematyce z fizyką, wychowaniu technicznym z fizyką, nauczaniu początkowym z matematyką i wychowaniem fizycznym.

Ogółem badaniami objęto 351 studentów, co stanowi około 80% przyjętych absolwentów różnych szkół średnich na I szy rok studiów. W badaniach i gromadzeniu materiału zastosowano podwójną technikę:

a/ swobodnych wypowiedzi, b/ ankiety.

W swobodnych wypowiedziach postawiono badanym dwa zasadnicze problemy:

1. Co skłoniło mnie do studiów w Wyższej Szkole Nauczycielskiej?

MOTYWY WYBORU STUDIÓW W WSN W KRAKOWIE

Tabela 1

Motywy	Kierunek studiów												Kasem			
	Geografia i przysposobieniem obronnym		Filologia polska z historią		Pisania z obecną		Matematyka z fizyką		Zajęcia praktyczne z fizyką		Naukanie połączony z matemat. i fizyką					
	Kategorie motywów		Dodatkowy		Zasadniczy		Dodatkowy		Zasadniczy		Dodatkowy		Zasadniczy			
	Zasadniczy	Dodatkowy	Zasadniczy	Dodatkowy	Zasadniczy	Dodatkowy	Zasadniczy	Dodatkowy	Zasadniczy	Dodatkowy	Zasadniczy	Dodatkowy	Zasadniczy	Dodatkowy		
1	3	8	3	0	7	8	5	3	2	9	3	7	12	9	35	50
2	20	12	20	7	25	13	13	12	19	10	13	11	8	17	120	80
3	18	14	8	5	15	21	2	11	4	18	4	9	4	4	55	82
4	2	18	8	21	3	26	1	11	5	13	6	30	4	20	29	139
5	4	21	2	17	3	22	4	10	1	22	6	16	6	38	26	148
6	-	5	1	4	1	4	2	4	-	1	-	2	2	1	6	21
7	-	6	-	3	-	2	-	-	-	2	-	1	-	3	-	17
8	2	2	-	2	1	3	-	0	-	4	-	7	-	2	3	28
9	-	2	-	1	-	1	-	1	-	2	-	1	-	-	-	8
10	-	2	-	3	-	3	1	-	-	2	-	1	-	4	1	15
11	1	6	1	9	-	9	-	4	-	2	1	3	-	4	3	37
12	-	7	-	3	-	8	-	4	-	2	-	2	-	1	-	27
13	3	12	1	5	-	4	4	5	3	1	5	10	1	10	17	47
14	1	-	-	3	-	-	11	4	4	1	8	2	12	5	36	15
15	-	1	-	3	1	2	1	-	6	2	6	1	5	2	19	11
16	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	1	1	-	1	5	1
17	-	10	-	1	-	1	-	1	-	4	-	7	-	4	-	27
18	-	-	-	4	-	-	-	-	2	-	-	7	-	6	-	19
19	54	127	44	98	56	130	44	76	46	96	63	120	54	132	361	779

2. Co spodziewam się osiągnąć po ukończeniu studiów?

W badaniach chodziło o wydobycie tych czynników motywacyjnych, które zadecydowały lub pomogły w podjęciu decyzji wyboru typu uczelni i przyszłego zawodu. Oczekiwano również wypowiedzi związanych z wyobrażeniami i poglądami studentów dotyczących zawodu nauczycielskiego.

Po uzyskaniu opisowego materiału, wyselekcjonowano wszystkie zawarte w nim motywy, które ujęto w ankietę zawierającą zasadniczy podział na główne i dodatkowe /Tabela 1/.

Wyboru dokonywał badany. Dla uzyskania większej swobody i szczerości w wypowiedziach zastosowano w obydwu formach ankietowych bezimiennosc z przyjęciem jedynie przez badanych wybranego symbolu-pseudonimu.

W badaniach nie ograniczono się jedynie do wypowiedzi ankietowych, zastosowano także metodę wywiadu i rozmowy na tych kierunkach studiów, gdzie istniała większa możliwość bezpośredniego kontaktu z badanymi studentami.

Zebrane materiały badawcze wykazały znaczną różnorodność i wielorakość czynników motywacyjnych występujących u badanych w zależności od płci, wieku, typu ukończonej szkoły średniej, wyników w nauce, środowiska rodzinnego, środków materialnych, planów życiowych, oceny własnych możliwości intelektualnych, poglądów na zawód nauczycielski, momentu podjęcia decyzji studiów i drogi do szkoły wyższej, czynników wzmacniających i hamujących podjęte decyzje. Z tego względu potrzebna jest ogólna informacja o wstępnych danych liczbowych.

Tabela 2

Liczba badanych studentów 351: Kobiet 274 - Mężczyzn 77

Rodzaj wykształcenia średniego	Pochodzenie społeczne	Wiek badanych
Liceum ogól.-kszt. 297 - 84,8%	Robotnicze 152 - 43,3%	18-19 lat 206 - 59%
Liceum pedagogiczne 35 - 10%	Chłopskie 81 - 23%	20-21 " 122 - 34%
Technikum 19 - 5,4%	Chłop.-robot. 34 - 9,7%	22-23 " 23 - 7%
	Intel. pracująca 84 - 24%	
Razem 351 = 100%	351 = 100%	351 = 100%

Rodzaje i kategorie motywów

Zamieszczona tabela czynników motywujących wskazuje na ich liczebność i różnorodność. Przeciętnie każdy student w podejmowaniu decyzji studiów w Wyższej Szkole Nauczycielskiej kierował się trzema i więcej motywami /3, 2/, z których jeden występował jako zasadniczy a pozostałe jako dodatkowe - wzmacniające lub niekiedy osłabiające podjętą decyzję, przy tym jakoś i siła tych czynników była różna. Jest to ujęcie statystyczne, gdyż w rzeczywistości ilość motywów jak wynika z wypowiedzi waha się od 1 - 6.

Z ustalonych danych liczbowych można stwierdzić, że znaczny procent studentów wybrał Wyższą Szkołę Nauczycielską, a w związku z tym i przyszły zawód, ze względu na dostrzeżone i odczute zainteresowanie lub nawet zamlówanie do pracy pedagogicznej. Zainteresowanie to zrodziło się

już w okresie nauki w szkole podstawowej poprzez różne formy kontaktu z dziećmi i ze szkołą. W wypowiedziach swych tak manifestują badani studenci swoje wspomnienia z rodzających się zainteresowań:

"Zawód nauczyciela bardzo mnie interesuje począwszy od szkoły podstawowej. Chcę zostać nauczycielką, aby przebywać wśród dzieci, bo tylko to może dać mi zadowolenie". /Syl-wa/

"Moim największym marzeniem ;już od najmłodszych lat było zostać nauczycielką. Będąc jeszcze małą dziewczynką bawiłam się z koleżankami w szkołę. Z biegiem lat zamiłowania te nie zmieniły się a wręcz przeciwnie wzmożyły". /P-ka/

"Już od szkoły podstawowej marzyłam, by pomagać i kogoś uczyć". /Br./

"Że będę nauczycielką to było postanowione bardzo dawno, chyba w V klasie szkoły podstawowej. O dziwo! Wytrwałam w swoich dziecińczych marzeniach". /H/

"Od najwcześniejszych lat dzieciństwa wmówiłam sobie, że zostanę nauczycielką. Wtedy jednak myślałam o tym zawodzie tak, jak myślę obecnie". /A-ka/

"Moje najdawniejsze zainteresowania, moje plany i marzenia to własna praca wśród dzieci. Jako mała dziewczynka wraz ze starszymi koleżankami organizowałyśmy na podwórku różne imprezy dla małych dzieci". /Mat./

"Lubiłam w szkole podstawowej stawiać koleżankom stopnie z odpowiedzi, prowadziłam w klasie własny dzienniczek. Przyjemnie mi było gdy dziewczynki pytały się; jaką otrzymały ocenę z odpowiedzi". /Z-ka/

Przytoczone przykłady wypowiedzi wskazują, że zawód nauczyciela bywa rzeczywiście w wielu przypadkach wybierany z zamiłowania, które rodzi się już w bardzo wczesnym okresie życia w postaci marzeń. W naszych badaniach ustalono, że w 85 przypadkach, co stanowi 24%, studenci marzyli w dzieciństwie o zawodzie nauczycielskim, w zdecydowanej większości były to dziewczęta. Marzenia o zawodzie nauczyciela oparte były na realnych, rzeczywistych podstawach znajomości szkoły i uczestnictwa w jej życiu.

Zupełnie odmienny charakter marzeń pojawia się u dzieci w wieku szkolnym pod wpływem lektury, często książki przygodowej lub filmu; są to marzenia o karierze lotnika, marynarza, odkrywcy czy artystki filmowej. Marzenia te rzadko stają się początkiem przyszłych studiów lub zawodu, a niejednokrotnie stają się źródłem rozgoryczenia.

W naszych rozważaniach wczesne zainteresowania zawodem nauczycielskim stały się zasadniczym motywem dla 35 studentów, /10% ogółu badanych/ którzy po ukończeniu szkoły podstawowej wstąpili do liceum pedagogicznego a po uzyskaniu matury rozpoczęli studia na stopniu zawodowym WSP. Dla nich głównym czynnikiem motywacyjnym podjęcia studiów jest nie chęć zdobycia zawodu, gdyż już go posiadają, lecz dążenie do uzyskania wyższego wykształcenia, zdobycia szerszej wiedzy pedagogicznej i lepszego przygotowania się do zawodu. Oto kilka wypowiedzi:

"Po ukończeniu liceum pedagogicznego mogłabym iść do pracy, ale wydaje mi się, że jeszcze nie byłabym dobrą nauczycielką. Tutaj spodziewam się osiągnąć przede wszystkim większy zakres wiedzy przedmiotowej i doświadczenia pedagogicznego. Mam nadzieję, że przez okres studiów osiągnę większy rozwój intelektualny, bo dla człowieka XX wieku sama matura to jeszcze niewiele". /Kora/

"Skończyłam liceum pedagogiczne. Studia na WSN-ie traktuję jako pierwszy etap do zdobycia pełnego wyższego wykształcenia. WSN daje nam wielką szansę w tym zakresie. Uważam, że nauczy-

cielowi potrzebne jest pełne wyższe wykształcenie, by nikt nie mógł mu wytknąć, że jest nieukiem". /Rob./

"Mam ukończone liceum pedagogiczne - lecz uważam, że studia wyższe dają należne miejsce nauczycielowi wśród innych zawodów. To jasne, że społeczeństwo chce oddać dzieci w ręce ludzi o najwyższych kwalifikacjach". /Fil./

W komplecie motywacyjnym u tych studentów powtarzają się dwa zasadnicze składniki; zdobycie wyższego wykształcenia i pogłębienia wiedzy pedagogicznej. Są to ich zdaniem konieczne warunki powodzenia w przyszłej pracy zawodowej. Niektórzy stwierdzają, że w czasie praktyki pedagogicznej odbywanej w szkołach poznali wielu nauczycieli, którzy mimo pracy zawodowej i społecznej studiują zaocznie "gdyż posiadanie wyższych kwalifikacji daje im lepsze samopoczucie w szkole i środowisku, w którym pracują, przynosi dodatkowe korzyści takie jak, nieco wyższe pobory, niższe godziny pracy, możliwość zmiany typu szkoły i miejsca pracy" ...

Wśród tej grupy studentów występuje przypadek rezygnacji z pracy na rzecz zdobycia wyższego wykształcenia.

"Po ukończeniu liceum pracowałam rok w zawodzie nauczycielskim. To pomogło im wyrobić sobie pogląd na ten zawód, który jest ciężki, ale ciekawy. Głównym moim motywem wyboru studiów jest zdobycie pełnych kwalifikacji na szczeblu wyższym". /J-1a/

Stwierdzić należy, że licea pedagogiczne ukształtowały u swoich wychowanków pozytywną postawę do zawodu nauczycielskiego i odczucie potrzeby podejmowania dalszych studiów w tym zakresie. Ukończenie szkoły lub studiów nie gwarantuje jeszcze pozytywnego stosunku do pracy w tym zawodzie. Oto przykład negatywnej wypowiedzi absolwenta liceum pedagogicznego.

"Zawód nauczyciela jest zawodem bardzo trudnym i odpowiedzialnym... mało płatnym i niezbyt wysoko ustawionym w hierarchii zawodów w społeczeństwie. Na wsi panuje wyobrażenie, że mężczyzna pracujący jako nauczyciel w szkole podstawowej to taki, któremu nic innego nie udało się osiągnąć... I chociaż ukończyłem liceum pedagogiczne i obecnie studiuję w tym kierunku nigdy nie zostanę nauczycielem" /podkreślone/. Wyjaśnić należy, że autor niniejszego poglądu myślał o zawodzie lotnika, lecz nie zdołał swych marzeń zrealizować. Nie został przyjęty do szkoły lotniczej w Dęblinie.

Zainteresowania pracą pedagogiczną u młodzieży klas licealnych

W znacznie większym stopniu niż w szkole podstawowej pojawiają się u młodzieży klas licealnych zainteresowania pracą pedagogiczną i przyszłymi studiami. Zainteresowania te są bardziej świadome, refleksyjne. Potencjalni kandydaci do studiów nauczycielskich w toku nauki w klasach licealnych a zwłaszcza w klasie maturalnej rozważają swoje możliwości intelektualne, gromadzą i roztrząsają argumenty za i przeciw swej decyzji. Występuje u nich zjawisko ścierania się motywów o różnej hierarchii wartości i mocy - "walka motywów".

Z analizy zgromadzonego materiału badawczego w formie 351 wypowiedzi pisemnych wynika, że zainteresowanie pracą nauczycielską przejawiało w klasach licealnych 120 studentów /34% badanych/ przy czym zainteresowanie lub odczute zamikowanie stanowiło zasadniczy /główny/ czynnik w kompleksie motywów, wśród których występowały motywy wzmacniające lub osłabiające podjęcie decyzji wyboru kierunku studiów związanych z wyborem przyszłego zawodu.

Przykład:

"Do studiowania na WSN skłoniły mnie moje zainteresowania. Był to główny czynnik, ale nie jedyny. W mojej rodzinie jest kilka osób, które uczą. Można więc powiedzieć, że chcę podtrzymać tradycję rodzinną. Prócz tego lubię młodzież i dobrze się wśród niej czuję".

Zamiłowania i zainteresowania pedagogiczne występują zasadniczo u tych studentów, którzy przed podjęciem studiów mieli możliwość szerszego kontaktu społecznego z dziećmi i młodzieżą np. opieka nad młodszym rodzeństwem, udział w koloniach dziecięcych i obozach w roli pomocy wychowawczej lub wychowawcy, pełnienie różnych funkcji w samorządzie szkolnym, w organizacjach społeczno-wychowawczych na terenie szkoły, przebywanie w środowisku nauczycielskim, wzory osobowe nauczycieli-wychowawców i podziw dla ich metod pracy dydaktyczno-wychowawczej, a często i społecznej dla środowiska.

Ilustracją tych stwierdzeń będą przykłady wypowiedzi badanych studentów.

"Pod moim nadzorem miałam troje rodzeństwa młodszego. Wychowałam ich prawie od małości wspólnie z tatusiem. Chcę zostać nauczycielką". /Veritas/

"W szkole średniej dużo pracowałam społecznie, konkretnie w ZHP. Prowadziłam drużynę harcerską, wyjeżdżałam na obozy. Organizowałam wolny czas dla uczestniczek obozu. Dobrze się czuję wśród młodzieży". /H/

"Od klasy 8 do 11-tej pracowałam w samorządzie szkolnym. Organizowałam zebrania przedstawicieli poszczególnych klas, przygotowywałam apele szkolne. Lubiałam swoją pracę. Moja profesorka mówiła, że mam zdolności organizacyjne, że powinnam zostać nauczycielką. W klasie maturalnej cieszyłam się, gdyż miałam wytyczony kierunek studiów". /Energia/

"Poza moimi marzeniami wywarli wpływ na wybór studiów rodzice, których życzeniem było, ażebym został nauczycielem, był uczniwym człowiekiem". /B/

"O zawodzie nauczycielskim marzyłam. Do podjęcia decyzji pomogła mi najstarsza siostra, która została nauczycielką". /E/

"Moim marzeniem jest zostać nauczycielką - w pełnym tego słowa znaczeniu; tzn. dobrą, sprawiedliwą. Spotkałam takich w szkołach, ale wielu jest złych nauczycieli i wychowawców. Ja chcę być inną. Spodziewam się, że WSN pomoże mi w tym". /Beata/

"Niewątpliwie zawód nauczyciela jest trudny, ale daje dużo zadowolenia. Piszę o tym dlatego, gdyż mam koleżankę, z którą bardzo dobrze żyję, a która skończyła SN i rozpoczęła pracę w szkole. Opowiadała mi o swoich przeżyciach w pierwszym roku pracy. To wpłynęło częściowo na mój wybór studiów". /X/

"Początkowo miałem zamiar zdawać na WSP, ale ojciec mój odradził mi więc zdawałem na studia techniczne. Zdałem, lecz z braku miejsca nie zostałem zakwalifikowany. Byłem tym zalamany. Gorąca chęć studiowania skierowała mnie na WSN a więc podkręzonej drodze trafiłem tam, gdzie miałem początkowo zdawać. Tego że chodzę na WSN nikt w rodzinie nie pochwala, mówią, że niczego nie osiągnę po skończeniu WSN". /J/

"Chciałabym, aby stosunek moich przyszłych uczniów do mnie był taki, jaki był naszej profesorki do nas. Była wymagająca, jednocześnie bardzo wyrozumiała. Uwielbialiśmy ją, ze wszystkimi bólaczkami udawaliśmy się do niej. Ona zawsze służyła dobrą radą". /Oko/

"Ze szkołą byłem związany od najmłodszych lat. Ojciec był i jest nauczycielem. O podjęciu studiów zdecydowałem sam. Chciałbym kontynuować zawód ojca. Po skończeniu studiów chciałbym uczyć w swej rodzinnej wsi". /Boł./

Zamiłowania i zainteresowania pedagogiczne pojawiają się u tej części kandydatów do zawodu nauczycielskiego, którzy wybierali studia na WSN, a także i UJ, są wyrazem emocjonalnej i racjonalnej postawy wobec czynności związanych z pracą w tym zawodzie. Trudno byłoby im dokładnie wyjaśnić, co rozumieją pod pojęciem powołanie mimo, że pojawia się w wielu wypowiedziach - jako motyw zasadniczy; natury wewnętrznej. Brak doświadczenia życiowego zmusza ich do liczenia się z innymi czynnikami motywacyjnymi w podjęciu decyzji wyboru kierunku studiów; stanowisko rodziców i członków rodziny w tej kwestii, opinia nauczycieli, korzyści płynące z uzyskanego zawodu itp. Autorytet rodziców i nauczycieli jest ważnym motywem w tych problemach życiowych.

Badani studenci stwierdzają, że cenili tych nauczycieli, u których stwierdzili takt, życzliwość, wyrozumiałość, stawianie wymagań, wysoką wiedzę i umiejętności dydaktyczne, a także właściwą postawę moralną. Wielu z nich sięga do własnych przeżyć szkolnych szukając odpowiedniego wzoru osobowego nauczyciela-wychowawcy. Bezpośredniość wypowiedzi niektórych studentów podających ciekawe przykłady z własnego życia, z pracy wychowawczej szkoły potwierdzają tezę, że część kandydatów na przyszłych pedagogów deklarując swoją gotowość zostania nauczycielem zastanawia się nad cechami i właściwościami dobrego nauczyciela. Poszukuje. Dopatruje się ich wśród nauczycieli z terenu własnej szkoły podstawowej, a częściej średniej, do której uczęszczali. Oto szersza wypowiedź jednego studenta.

"Od początku szkoły ogólnokształcącej bardzo interesowała mnie praca z młodzieżą. A stało się to dlatego, że wychowawczyni /młoda pani mgr/ bardzo często na lekcjach zwanych wychowawczymi podejmowała temat do dyskusji a mianowicie: "mój stosunek do nauczających". Wypowiedzi nasze były zawsze szczere. Mogliśmy na tych lekcjach ujawniać naszym zdaniem niektóre ujemne strony oddziaływania na nas nauczających. Między nami i naszą wychowawczynią istniała atmosfera zaufania. Wychowawczyni starała się nam niektóre problemy wyjaśnić, ale kiedy uważała, że my mamy rację, nie odbierała jej nam. Ja osobiście bardzo polubiłem ten sposób odnoszenia się do nas. Chciałbym być takim nauczycielem". /Rene/

Tabela 3

C z y n n i k i m o t y w a c y j n e			
wzmacniające podjęcie decyzji wyboru studiów w WSN i przyszłego zawodu	Liczba przypadków	osłabiające podjęcie decyzji wyboru studiów w WSN i przyszłego zawodu	Liczba przypadków
Aprobata ze strony rodziców lub krewnych.	10	Dezaprobaty ze strony rodziców	12
Zachęta ze strony nauczycieli	7	Brak zachęty lub odradzanie przez nauczycieli	8
Wpływ pracy w organizacjach szkolnych lub młodzieżowych np. ZHP i innych	29	Aspoleczna postawa absolwenta w szkole średniej. Brak zainteresowania się życiem społecznym szkoły.	12

c. d. Tabeli 3

Wzór osobowy nauczyciela - dobrego wychowawcy. Podziw dla jego pracy	26	Ujemne przykłady pracy nauczycieli - ich postawy etyczno-moralnej	6
Różne formy kontaktu ze szkołą i dziećmi: kolonie, obozy, wycieczki	30	Niechęć do kontaktów z dziećmi	7
Zachęta i namowa kolegów już studiujących lub wybierających się na studia WSP - WSN	8	Namowa kolegów i znajomych do rezygnacji ze studiów nauczycielskich.	5
Pielęgnowanie tradycji rodzinnych /w rodzinach nauczycielskich/	16	Krytyczna opinia społeczna o pracy nauczycieli	6
WSN jako nowy typ uczelni - większa szansa przyjęcia, więcej wolnych miejsc	10	Brak dokładniejszych informacji o studiach w tego typu uczelni	12
Perspektywa dalszych studiów	57	Brak określonych planów życiowych	13
Nadzieja na wolne wakacje	27	Niskie uposażenie nauczycieli	21

Analizując swoje możliwości wielu spośród badanych stawia sobie pytanie - czy potrafię być dobrym nauczycielem i na ile pomogą mi w tym studia? Ten sposób ujawniania wątpliwości zaskakuje rzetelnością i wyklucza tendencyjną postawę w wypowiedzi.

"W szkole średniej stwierdziłam, że nie tak łatwo jest zostać dobrym nauczycielem - trzeba mieć do tego powołanie, pokochać ten zawód i zgodzić się na wiele poświęceń". /Kar./

Zamieszczona tabela 3 wskazuje na różnorodność czynników motywacyjnych, które wzmacniają lub osłabiają podjęcie właściwej decyzji w wyborze studiów przygotowujących do zawodu nauczycielskiego. Tabela 2.

Znaczna grupa badanych studentów kierowała się przy wyborze studiów motywem o charakterze utylitarnym - tj. perspektywą zdobycia zawodu i stałej pracy, a także chęcią usamodzielnienia się w życiu i zajęcia określonej pozycji w społeczeństwie /47,5%/.

Przykład wypowiedzi.

"Po ukończeniu uczelni spodziewam się osiągnąć ustabilizowaną pozycję społeczną, miejsce pracy, uniezależnienie materialne od rodziców, a przede wszystkim zaufanie, serdeczność ze strony moich przyszłych uczniów i wychowanków". /N/

Niektórzy studenci wybrali studia i zawód ze względu na trudną sytuację materialną własną lub rodzinną:

"by odciążyć rodziców od wydatków związanych ze studiami lub przyjąć im z pomocą".

Młódzież ta pochodzi z rodzin słabo sytuowanych, wielodzietnych, rodzin żyjących z emerytury. Trzyletnie studia w WSN umożliwiają im szybsze zdobycie zawodu. W niektórych przypadkach stwierdzają, że po szkole ogólnokształcącej trudno jest otrzymać pracę zarobkową.

Przykłady:

"Do studiowania skłoniły mnie warunki domowe. Ponieważ nam pięcioro rodzeństwa, a ja z nich jestem najmłodsza, więc nie mogłabym zostać na roli, tak jak to zrobiły moje siostry i brat. Na 3,5 ha ziemi wszyscy nie bylibyśmy w stanie się utrzymać". /Maki/

"Mam bardzo ciężkie warunki domowe i ojciec życzył sobie, abym coś szybko po maturze zrobiła i zaczęła pracować na siebie, równocześnie pomogła w rodzinie". /G/

"Już od dawna marzyłam o zawodzie nauczycielskim i ukończeniu WSP. Teraz jednak mam już rodzinę i dziecko. Nie mogłam zdecydować się na pełne studia wyższe. Jednak starałam się, by moje plany chociaż częściowo spełniły się i dlatego zdecydowałam się na rozpoczęcie studiów na WSP". /J./

Przedstawione przykładowo warunki materialne i sytuacje rodzinne decydują o konieczności rezygnacji z 5-letnich studiów a skłaniają do studiów krótszych, lecz zapewniających szybsze podjęcie pracy zarobkowej i usamodzielnienia się. W naszych badaniach 77% ogółu studentów znajduje się w podobnych sytuacjach materialnych, które wymieniają jako jeden z motywów. Nie znaczy to wcale, że chcą być rzemieślnikami w zawodzie, że praca zarobkowa jest jedynym motywem wyboru studiów. Owszem, ich marzenia o pełnym wyższym wykształceniu również są uwzględniane w planach życiowych, lecz ich urzeczywistnienie odkładają na dalszy plan. W swych wypowiedziach przejawiają zadowolenie z dokonanego wyboru. Spodziewają się dobrego przygotowania pedagogicznego w wybranej uczelni.

Motyw lękowy. Odmienny motyw wyboru studiów w WSN dla znacznej grupy studentów to obawa przed niedostaniem się na studia w WSP lub na wyższą uczelnię innego typu. Wyjaśnić należy, że w roku akademickim 1969/70 odbywały się oddzielnie egzaminy wstępne do WSP. Wielu studentów myślało o podjęciu studiów w WSP, lecz w wyniku analizy własnych możliwości intelektualnych, mniejszego limitu miejsc, większych wymagań przy egzaminie wstępnym itp. zrezygnowało z obawy przed niepowodzeniem. W większym jeszcze stopniu obawa przed niedostaniem się na studia uniwersyteckie, techniczne, medyczne, artystyczne spowodowała zmianę decyzji i wyboru studiów w WSN jak niektórzy określają "z konieczności lub przypadku".

Przykłady:

"Początkowo zamierzałam próbować swych sił na WSP, jednak zrezygnowałam, gdyż przypuszczałam, że będę miała mniejsze szanse. Poza tym intrygowiała mnie nowa uczelnia - WSN".

/H-na/

"Miałam zamiar pójść na WSWF, ale bałam się tam startować... Dlatego zdecydowałam się na WSN".

"Marzyłam o studiach na UJ - historia, lecz kiedy dowiedziałam się o dużej ilości kandydatów zrezygnowałam i wybrałam studia na WSN". /Sk/

"Pragnąłem studiować na AGH. Z tym planem musiałem zerwać, zdając sobie sprawę, że na taką uczelnię nie mam szans dostania się ... Doradzono mi studia na WSN".

Decydując się na zmianę uczelni studenci pozostali w przeważającej mierze przy specjalizacji przedmiotowej, którą planowali studiować.

W swobodnych wypowiedziach ankietowych zaznaczają, że nie żałują nowego wyboru, praca w uczelni odpowiada im pod wieloma względami.

Niepowodzenia na innych uczelniach jako motyw wyboru WSN

23% badanych studentów podjęło decyzję wyboru studiów w WSN wskutek nieprzyjęcia ich na innego typu uczelnię np. techniczne, medyczne, ekonomiczne, artystyczne - w zasadzie nie związane z zawodem nauczycielskim. Zawiedzeni w swych oczekiwaniach określają swoją nową decyzję jako "przypadkową" lub "losową". Do tej grupy zaliczeni zostali również ci studenci, którzy w wyniku różnych niepowodzeń musieli przerwać studia rozpoczęte w latach poprzednich. Według ich określeń podjęcie studiów w WSN było podyktowane "koniecznością życiową".

W wyniku analizy zgromadzonego materiału badawczego stwierdzono, że ową "przypadkowość" studiów w WSN określić można jako względną. 5% spośród ogółu studentów starało się o przyjęcie do WSP, lecz z braku miejsca i innych przyczyn nie uzyskało przyjęcia. W rezultacie skorzystali z propozycji podjęcia studiów w WSN. Pozostali więc w uczelni nauczycielskiej, mają w przyszłości możliwość zdobycia zawodu i wyższego wykształcenia. Ucierpliał jedynie ich motyw ambicji.

Przykład:

"Właściwie chciałam studiować w WSP polonistykę. Niestety z braku miejsca w WSP nie zostałam przyjęta. Bardzo to przeżyłam. Wtedy to właśnie dowiedziałam się, że mogę dalszą naukę podjąć w WSN. Początkowo zupełnie nie interesowałam się tymi studiami. Uważałam je za coś niższego, coś, co mi nigdy nie pozwoli osiągnąć celów życiowych ... Jednak później doszłam do wniosku, że właściwie te studia nie różnią się od innych. Kierunek studiów pedagogicznych obrałam dlatego, że praca z młodzieżą jest szalenie ciekawa i pasjonująca".

W podobnej sytuacji znaleźli się niektórzy kandydaci na studia uniwersyteckie. Planowali kontynuowanie studiów na filologii polskiej, rosyjskiej, historii, psychologii i w zakresie innych dyscyplin naukowych - związanych jednak z przyszłym zawodem nauczycielskim. W wyniku niepowodzeń skorzystali z szans studiów w WSN.

Odrębną grupę stanowią studenci, którzy istotnie przybyli do tutejszej uczelni z przypadku. Oto kilka przykładów:

"Nigdy nie myślałam o zawodzie nauczyciela. Miałam zainteresowania artystyczne. Los jednak zrzucił, że nie dostałam się na uczelnię artystyczną. Z prasy dowiedziałam się, że są dodatkowe wpisy do WSN. Zdałam egzamin. Prawdopodobnie na przyszły rok będę się starał jeszcze raz na wymarzone studia".

"Planowałam studiować na uczelni technicznej. Nie zostałam przyjęta. Po otrzymaniu karty powołania do służby wojskowej byłem zmuszony do studiowania w WSN. Zamierzam zmienić uczelnię. Nie planuję jej ukończenia". /Cz./

Istnieją również przykłady pozytywnego stosunku do studiów w WSN u tych studentów, którzy w następstwie niepowodzeń podjęli nową decyzję i są z niej zadowoleni. Odnajdują cel swojej pracy i zaczynają widzieć siebie jako przyszłych nauczycieli.

"Chciałam studiować na WSP - finanse. Nie dostałam się. Podjęłam nową decyzję zostania nauczycielką. Chcę uczyć dzieci starsze". /I-ga/

"Skończyłem technikum elektryczne, zdawałem na politechnikę - wydział elektryczny. Nie dostałem się. Poszedłem do pracy fizycznej. Wiadomość o wolnych miejscach w WSN przeczytałem w Sztandarze Młodych. Podjąłem decyzję, której nie żałuję. Są-

dzę, że nie każdy decyduje się na podjęcie pracy w tym zawodzie już od szkoły podstawowej". /Sokół/

Zainteresowanie i zamiłowanie do pracy pedagogicznej jako motyw wyboru studiów występuje zdecydowanie w większym stopniu u kobiet /43%. Czynniki emocjonalny odgrywa w tym wyborze poważną rolę. Kobiety widzą również w swej przyszłej pracy większą możliwość pogodzenia obowiązków zawodowych i rodzinnych. W swej motywacji podkreślają dodatkowe korzyści wynikające z wolnych dni do nauki, szczególnie z wakacji /27 wypowiedzi/. Natomiast w znacznie mniejszym stopniu ujawniają zainteresowania i zamiłowania pedagogiczne mężczyźni. Duży odsetek młodzieży męskiej wybiera kierunek studiów pedagogicznych na skutek różnorodnych okoliczności życiowych i wpływu ubocznych motywów np. stosunkowo łatwiejsze odbycie obowiązkowej służby wojskowej w ramach Studium Wojskowego - bez przerywania ciągłości studiów. 24,7% badanych studentów /mężczyzn/ wymienia ten motyw w swoich wypowiedziach np.:

"Moja obecność na studiach nauczycielskich w WSN to przypadek. Zdawałem na inny kierunek studiów, niestety nie zostałem przyjęty. Nie bardzo chciałem iść do wojska. Po powrocie z wojska szansa ukończenia studiów byłaby o wiele mniejsza. A wezwanie już czekało na mnie w domu". /Sz./

Istnieją przypadki - co prawda sporadyczne, że w tutejszej uczelni szukają schronienia ludzie, którzy zmieniają kierunek studiów, nie mogą odnaleźć samych siebie np.:

"Nie jestem już nastolatkiem /23 l./. Bezpośrednio po maturze zdawałem na architekturę w Politechnice Krakowskiej. Niestety! Pracując chodziłem do szkoły muzycznej - wydział wokalny. Marzyło mi się "zostać artystą". Szkoła przestała mnie reklamować od wojska. Cóż było robić. Ponieważ w Krakowie otwarto WSN postanowiłem startować. Jakie widzę perspektywy na przyszłość? Trudno powiedzieć, jestem niestałym typem". /Wal./

W pierwszym roku swego istnienia WSN, zorganizowana jako stopień - zawodowy WSP, skupiła zarówno te jednostki, które pragną się poświęcić z zamiłowaniem pracy nauczycielskiej, jak i te, które studia pedagogiczne wybrały z braku innych możliwości. Niektórzy studenci pobyt swój w uczelni uważają za przejściowy. Chętnie wybrałoby inne kierunki studiów, gdyby zaistniały ku temu odpowiednie warunki.

Zaznaczyć należy również i to, że w mniemaniu niektórych studentów studia pedagogiczne w WSN uważane są jako łatwiejsze, a przez to i dostępniejsze dla "mniej zdolnych" - przykład wypowiedzi:

"Na WSN poszłam przede wszystkim dlatego, że egzamin na niej wydał mi się łatwiejszy niż na WSP. Na innej uczelni miałabym małe szanse, ponieważ nie jestem zbyt zdolna".

Z przytoczonej wypowiedzi, /która nie jest odosobniona - 9%/ wynika, że gdyby owa studentka była zdolna, "miałaby szanse" i poszłaby na inną uczelnię. Z braku tych możliwości wybrała WSN. Egzamin wstępny dla wielu studentów jest poważnym problemem, z którym muszą się liczyć.

Dla sprawdzenia zgodności wypowiedzi na temat motywacji wyboru kierunku studiów zastosowano w ankiecie dwa pytania.

1. "Jakie studia wybrałaby Pani - Pan, gdyby nie było egzaminu wstępnego na wyższą uczelnię?

Tabela 4

W odpowiedzi uzyskano następujące zestawienie. 81% studentów wybrałoby studia związane z przygotowaniem do zawodu nauczycielskiego; w zakresie szkoły podstawowej /27,4%/ lub średniej; 53,6% w takich uczelniach

jak WSN, WSP, Uniwersytet i WSWF. 19% deklaruje wybór innych uczelni - o których marzyli i ubiegali się często bezskutecznie.

Odpowiedź na pytanie "Jakie studia wybrałoby studenci WSN gdyby nie było egzaminu wstępnego na wyższe uczelnie" przynosi poniższe zestawienie.

Tabela 4

Wybrany rodzaj uczelni										
Kierunek studiów	WSN	WSP	Uni- wer- sytet	AGH	Poli- tech- nika	WSWF	AM	WST	Inne ASP WSE	Razem
Geografia z przysp. obronnym	14	18	10	-	1	5	1	3	2	54
Filologia polska z historią	9	19	12	-	-	-	2	-	2	44
Filologia rosyjska	22	16	16	1	1	-	-	-	-	56
Fizyka z chemią	10	14	4	3	4	-	7	-	2	44
Matematyka z chemią	11	22	2	2	5	-	1	1	2	46
Zajęcia techn. z fizyką	14	15	3	8	9	-	2	1	1	53
Nauczanie początko- we z matem. i wf	16	10	12	-	2	9	2	2	1	54
R a z e m	96 27,4%	114 32,8%	59 17%	14 4%	22 6%	14 4%	15 4,2%	7 2%	10 2,8%	351 100%

Podobny stosunek procentowy uzyskano w odpowiedzi na postawione drugie pytanie:

2. Czy uważasz zawód nauczycielski w stosunku do innych zawodów za: równorzędny, niższy lub wyższy dla kariery życiowej człowieka?

równorzędny - 243 badanych - 69%

niższy - 73 " - 21%

wyższy - 35 " - 10%

Zdecydowana większość kandydatów do tego zawodu zgodnie stwierdza, że jest równorzędny w stosunku do innych zawodów.

Przykłady wypowiedzi:

"Uważam, że zawód nauczyciela jest w takim samym stopniu potrzebny jak zawód lekarza, architekta czy górnik".

"W moim pojęciu zawód nauczycielski jest mało atrakcyjny i źle płatny". /R-k/

"Wszystkie zawody są społecznie potrzebne, ale nasz tj. nauczycielski jest bardziej społecznie szanowany." /A-ka/

Czego oczekują studenci od swojej uczelni?

Najlepszą i najbardziej zwartą grupę stanowią na poszczególnych kierunkach ci studenci, którzy w swych wypowiedziach podkreślają wspólne wartości, wyraźnie dominujące i kształtujące ich perspektywy życiowe. Taką wartością naczelną jest praca zawodowa i nauka dla 76% badanych studentów.

I. Oczekują od swojej uczelni pełnowartościowego przygotowania zawodowego w zakresie obranych przedmiotów kierunkowych a przede wszystkim przygotowania pedagogicznego. Chcą poznać "psychikę dziecka": nowoczesne metody nauczania i wychowania. Osobowość nauczyciela - Pragną wiedzieć dokładnie, jakim ten nauczyciel powinien być "naprawdę". Uznają, że praca nauczyciela jest trudna i odpowiedzialna, wymaga dobrego przygotowania - "gdyż nauczyciel, który posiada szerokie wiadomości, ma większy autorytet w szkole i społeczeństwie". Przez zawód nauczycielski, który zamierzają wykonywać, oczekują określonej pozycji społecznej, satysfakcji z pracy i zabezpieczenia materialnego.

"Przez studia spodziewam się osiągnąć dobre fachowe wykształcenie, zostać dobrym, cenionym i lubianym pedagogiem i zająć właściwe miejsce w społeczeństwie, aby dorzucić swoją cegiełkę do budowy lepszego świata". /A-zja/

"WSN jest dla mnie najkrótszą drogą do zdobycia zawodu, na którym mi zależy. Jeżeli spodziewam się cokolwiek osiągnąć przez studia pedagogiczne, to z pewnością nie będą to osiągnięcia wielkie. Chcę wypracować sobie małe miejsce wśród grona ludzi, których cenię za wielkie wartości duchowe jakimi dysponują". /Mag./

W niektórych wypowiedziach praca nauczycielska rozumiana jest nie tylko jako źródło zarobku, lecz także jako działalność społeczna, zmieniająca na lepsze zastaną rzeczywistość - Przykład:

"Ponieważ pochodzę ze środowiska wiejskiego, nie jest mi obce życie dzieci wiejskich. Brak jest na wsi ośrodków kulturalnych, w których by dzieci mogły z pożytkiem spędzić czas. Jest to ogromne pole do pracy dla nauczyciela" ... /Kama/

II. Niektórzy studenci /13%/ pragną zdobyć przygotowanie pedagogiczne do innych form pracy oświatowo-wychowawczej niż w szkole. Planują po ukończeniu studiów podjąć pracę w organizacjach młodzieżowych, placówkach opiekuńczych /Domach Dziecka/ lub podjąć w przyszłości studia w zakresie pedagogiki specjalnej np.:

"Jestem z zawodu technik-mechanik a równocześnie instruktorem harcerskim i chcę poświęcić się tej pracy jako instruktorem, a wykształcenie pedagogiczne dużo mi w tej pracy pomoże". /Ter/

III. 48% studentów zamierza po ukończeniu WSN podjąć studia magisterskie bezpośrednio lub w formie zaocznej w toku pracy zawodowej.

IV. Najmniejszą grupę /11%/ stanowią ci studenci, którzy nie mają ukształtowanego poglądu na to, co mogą osiągnąć przez studia w WSN.

Odpowiedź ich zbliżona jest do zacytowanych przykładów:

"Niczego się na razie nie spodziewam, gdyż nie jestem jeszcze zdecydowany na ten rodzaj studiów". /N/

"Zamierzam zmienić uczelnię" itp. /S/

A N K I E T A

w sprawie motywów wyboru zawodu nauczycielskiego

Cel ankiety:

Ankieta niniejsza ma na celu wyłącznie potrzeby naukowe. Motywy działania są na ogół złożone i dlatego przewidujemy, że wypełniający ankietę może mieć kilka motywów i to czasem odmiennych od wymienionych w ankiecie. Dlatego uprasza się o podkreślenie kilku wybranych przez siebie motywów, a w razie potrzeby o podanie w odpowiedniej rubryce dodatkowych motywów.

Uprasza się o przeczytanie całości ankiety a następnie dokonanie wyboru.

- I. Pseudonim...../ten sam co przy poprzednich wypowiedziach/.
 Płeć..... Wiek..... Pochodzenie społeczne.....
 Ukończona szkoła średnia.....
 /rodzaj i rok/.
- II. Co skłoniło mnie do podjęcia studiów w Wyższej Szkole Nauczycielskiej. Proszę podkreślić właściwy dla siebie motyw. Jeśli jest kilka, podkreślić należy na najważniejszy dwa razy.
- a/ Zainteresowanie pracą pedagogiczną.
 b/ Zainteresowanie lub zamiłowanie do przedmiotu kierunkowego, czy pobocznego.
 c/ Chęć uzyskania wykształcenia wyższego.
 d/ Zrozumienie społecznej potrzeby zawodu nauczycielskiego.
 e/ Dostrzeżenie w sobie wcześniejszych zainteresowań pracą wychowawczą przez kontakt z dziećmi /np. na kolonii letniej lub w rodzinie/.
 f/ Chęć zdobycia zawodu i stałej pracy.
 g/ Brak środków materialnych na dłuższe studia.
 h/ Konieczność możliwie szybkiej pomocy rodzinie.
 i/ Obawa przed niedostaniem się na wyższą uczelnię innego typu.
 j/ Niepowodzenie na wyższej uczelni innego typu.
 k/ Namowa rodziców - sąsiadów nauczycieli.
 l/ Podziw dla nauczyciela, który miał wpływ na moje wychowanie.
 m/ Wpływ pracy w organizacjach młodzieżowych np. ZHP.
 n/ Pielęgnowanie rodzinnych tradycji nauczycielskich.
 o/ Niedostanie się na wyższą uczelnię innego typu.
 p/ Potrzeba zmiany zawodu.
 r/ Przykład kolegów kształcących się na nauczycieli.
 s/ Nadzieja na wolne wakacje, mniejszą liczbę godzin pracy niż w innych zawodach.
 t/ Inne motywy.....
- III. a/ Jakie studia wybrałaby Pani /Pan/, gdyby nie było egzaminu wstępnego na wyższe uczelnie?
 b/ Czy uważa Pani /Pan/ zawód nauczycielski w stosunku do innych zawodów za: równorzędny, wyższy lub niższy dla kariery życiowej człowieka?

BIBLIOGRAFIA

- B a n d u r a L.: Przegląd współczesnych badań pedeutologicznych. "Ruch Pedagogiczny" 1964, nr 3.
- W o j t y ń s k i W.: Metody i wyniki badań pedeutologicznych. "Ruch Pedagogiczny" 1964, nr 4.
- N i e m i e r k o B.: Dobór kandydatów do szkół pedagogicznych. "Ruch Pedagogiczny" 1966, nr 6.
- U ś c i n o w i c z R.: Czynniki motywacyjne wyboru zawodu nauczycielskiego. Kwartalnik Pedagogiczny 1967, nr 3.
- W y t y c z a k L.: Obraz młodego nauczyciela w Polsce Ludowej. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Rzeszowie 1967, z. 4.
- S o w a Z. K.: Droga studenta na wyższą uczelnię. Kwartalnik Pedagogiczny 1970, nr 1.